

HVAD HJÆLPER DET ET MENNESKE - - -

Af Poul Røvsing Olsen

Vandets silen. Af dønningen trækkes vandet frem og tilbage under de små isfigurer, der duver på klippernes havpytter. Det kryber ind i isen, hvor luftboblerne står i et sitrende perlevæv. Trommende dryp høres fra de hvide kolosser, der er strandet et par meter uden for kysten. Og fra bjergsiderne styrter bække i rislende spring mod fjorden.

Ikke en rynke skæmmer havoverfladen. I dette rum er solen eneherker. Langt borte lyder bragen. Nej, det er ikke hundrede sælskytter på jagt efter samme bytte. Det er et isfjeld, som har tabt en knast. Og se. Nu kommer det i indre splid. En hastig bevægelse – og hvor der før sås ét isfjeld, er der pludselig to. Det nyfødte gynger faretruende. Længe synes det at ville slå en kolbøtte i den med fatalistisk hengivelse ventende fjord. Gang på gang løfter det bagen, så vandet i tætte tråde finder vej ud over isranden. Minutterne går, før bølgerne slår ind mod kysten. For en stund overdøves den monotone silen af ophidset skvulpen. En af isskosserne drejer fornærmet trynen ned i dybet, så dens glatte underside med skurestriberne bliver synlig.

Disse isfjelde er skabt i bunden af Sermilik-fjorden. Bræen er frugtbar. I løbet af et døgn bevæger den sig lige så langt som Mitteleuropas berømte gletschere i løbet af et år. – Når kanten er skudt et stykke ud i havet, kælver bræen. Nye isflokke kan starte flugten mod Danmarksstrædet.

Ingen kender fjordbunden. Eskimoen er modig, ikke dumdristig. I 1943 fandt Tiniteqilâq-folkene imidlertid en død ren på en isflage. 5–6 år senere så de renspor i sneen i fjordens indre. Enkelte rensdyr må vel stadig leve i bundens ukendte land? Måske også mennesker, således som det antydes af visse eskimoer?

Mennesker. Tanken har al sandsynlighed imod sig og burde straks afvises. Men den har noget trolddomsagtigt ved sig. Mennesker, der lever alene med isen, sneen, renerne, mennesker, der aldrig har hørt tale om hvide mænd, om radioen, filmen, gonorréen, atombomben – men vel nok en sjælden gang bemærket flyvernes sorte engle på fjerne himle.

Endnu lever jo frie, ukendte folk i enkelte af Jordens afsides egne. Således blev en stamme i Amazon-landets urskove opdaget fra luften. Man dykkede ned over de ukendte. Men svaret blev en hades-regn af himmelstræbende pile. Civilisatorerne opgav dog ikke ævred. De vendte tilbage for fra sikrede højder at nedkaste gaver til barbarerne – glasperler og chokolade, tør man vel gå ud fra. Operationen blev gentaget flere gange. Da man endelig mente, at barbariet måtte være blevet mørt, blev en mandsstor dukke firet ned. Men da den blev hejst op igen, viste den sig at være gennemstukket med utallige pile.

Eskimoerne ejer ikke Amazon-indianernes klarsyn. De har modtaget det civiliserede menneske med tillid og gæstevenskab. Hvilket leder til deres undergang som folk.

Engang – indtil 1884 – levede østgrønlanderne lige så isoleret fra den hvide mands verden som fantasiens Sermilik-folk og virkelighedens Amazon-indianere. Fangsten, sangkampen og åndemaningen gav deres tilværelse mening.

Nu går østgrønlanderne hver søndag i kirke i Angmagssalik såvel som på udstederne fra Sermiligâq i nord til Skjoldungen i syd. Mændene møder i den hvide festanorak og sætter sig i højre side. Kvinderne til venstre har de broderede sælskindskamikker på benene og har åbenbart fået den fine kjole ud af dragtposen. Den protestantiske gudstjeneste rulles ud i al sin pragt. Salmerne frembæres i et tempo, der får tiden til at stå stille. Kateketen aflirer sit populær-teologiske foredrag med beskeden røst og sænket blik. Ingen kunne være blevet anerkendt som åndemaner, angâkok, der ikke ved sin blotte tilstedeværelse dominerede en forsamling. Men vor tids sortklædte åndemaner er administrativt udnævnt.

Børn tramper op og ned ad midtergangen. De helt små sidder ved moderens side – vræler de, skaffer hun dem trøst og næring ved sit bryst. Men i øvrigt hersker den andægtige opmærksomhed. Kraftigt synges med på salmerne. Selv firstemmig korsang praktiseres som i leg. Måske er vor musik med de klassiske harmoniskifter mere primitiv end den eskimoiske trommesang? For jeg gad se den danske menighedsforsamling, der kunne lære at synge med på de gamle grønlandske melodier.

Jeg mindes løven i den danske provinsbys zoologiske have. Stiv, ubevægelig så den på tilskuerne med rindende hundeøjne. Hver aften ved syv-tiden opløftede den et brøl, der kunne høres kilometre væk. Zoodirektøren vil kunne fortælle, at løven levede en idealtilværelse med en komfort, intet firfodet dyr turde drømme om på de afrikanske sletter.

Var jeg kateket på et af Angmagssalik-distriktets udsteder havde jeg erstattet salmerne med trommesange. Jeg havde bedt Vilhelm Kuitse, Lauritz, Odin, Kristine og Enok digte krænkeviser mod djæveln og stemningsviser om livets festøjeblikke. For hvor står det skrevet, at eskimoen skal omdannes i den germanske småborgers ånd?

Lauritz fra Kungmiut er en stor trommesanger. Få eller ingen på Østgrønland har et så vældigt repertoire af gamle sange som han. Men der er heller ikke mange, der bedre end Lauritz kan fortælle om de nu næsten forsvundne eskimoiske traditioner.

Trommesangen var livgivende. Kender man kun den aldrende eller gamle eskimo fra kirken, kender man ham ikke. Man skal høre ham synge trommesang. Stemmen er måske sprukken, men i sangen finder han befrielse, og med eskimoens evne til koncentration glemmer han for en stund alt om sig og genoplever situationer af forfædrenes liv. „Når sindet fyldes, når sjælen bliver tung, og kroppen bliver tung, da må man udløse sig gennem sang.“

Da Gustav Holms konebådsekspedition i 1884 opdagede angmagssalikkerne, havde trommesangen en meget betydningsfuld plads i eskimoens liv. I noget nær alle hytter kunne mønstres mindst én tromme. I dag er næppe mere end fem, måske seks trommer i brug i hele distriktet. Men det hænder dog endnu på udstederne, at de gamle samles for en fuld nat igennem at genoplive forfædrenes viser. Og ved en sådan lejlighed er trommen uundværlig. „Tromme og sang er uadskilleligt forbundne med hinanden“.

Trommeskindet blødes op med vand for at få den rette stramhed og altså den rette klang. Sangeren griber trommen og banker med stikken sine stædige rytmer på trærammen. Med subtile bevægelser danser trommespilleren til de stædige rytmer. Og som forsanger sætter han en sang til verden, der på fri vis bølger hen over trommens og dansens ostinato.

Visen er til ende, og sangeren anbringer trommen midt på dansegulvet. En anden af de tilstedeværende gribes af lyst til at give en vise til bedste og låner trommen. Den ene sang fører den næste med sig. Natten går med stor og stigende glæde.

Hvad synger eskimoerne om? Nogle tekster er af ren poetisk natur, fortæller måske om den fryd, der vældede op i sangeren, da han en tidlig morgen skød teltforhængen til side og skuede ud over sit givtige jagtterræn. Andre blev oprindelig sunget af hjælpeånderne, medens de under en åndemaning vågede over angákokkens forladte legeme. Måske hører man en krænkevis, hvori en eskimo får luft for sin harme, måske en drillevis, hvor sangeren driver gæk med samtlige tilstedeværende – én efter én. Måske en maskevis. Men den helt overvejende part af viserne har tilknytning til sangkampe.

Det kunne jo hælde, at en eskimo med rette eller urette så sig gal på en af sine fæller. Det kunne også hælde, at han frygtede, at fællen stræbte ham på livet. Da udfordrede han gerne sin fjende til sangkamp. Ingen kunne normalt afvise en sådan udfordring uden at tabe ansigt. Og derefter skulle udfordrerens være i sikkerhed for denne fjende. Det ville være et utåleligt brud på samfundets uskrevne love, om fjenden brød den fredhellighed, udfordringen havde skabt. I 1880'ernes sulteperioder stod nerverne på højkant. Dengang sørgede den vældige sanger og omstridte åndemaner, den snu Maratse, for på én gang at have 21 sangkampmodstandere.

Sangkampen fandt om vinteren sted i den udfordredes tørvehytte, om sommeren på en sangkampplads på et af fjordens små grønne næs. Hvis man – som det så ofte er blevet gjort – vil kalde sangkampen en juridisk handling, har man ret. Men den var også en festbegivenhed. Lystigt syngende kom folk stævrende til mødet i kajaker og konebåde. Fra hele distriktet kom de i deres fineste skrud. Længe efter at have indfundet sig på pladsen eller i tørvehytten, vedblev de med at synge forfædrenes viser. Endelig er tiden inde, og de to modstandere træder frem efter tur. Begge synger de først en af deres bedsteforældres viser og derpå – uden ord – melodien eller „krop-

pen“ til den vise, de selv har digtet til sangkampen. Først da synger de hinanden på. Og de synger viser, der indeholder et smukt udvalg af de lattervækkende uforkam-metheder, de har kunnet udpølse om modstanderen. Ofret lytter i den rituelle frem-adbøjede stiling. Med et stille smil på læben, men i øvrigt uden at fortrække en mine.

Alle synger med på omkvædene og jubler, når en af kamphanerne sætter et fint stød ind. Og nok er det en sangkamp, der foregår, men sejr og nederlag er elastiske begreber, thi sejrherren er den, der vækker det kraftigste bifald. Når den egentlige sangkamp er forbi, fortsættes natten igennem med sangfest. Den traditionelle afslutningsceremoni udføres af slægtninge til de to sangkæmpere, der synger tiperlasît – drilleviser.

Man fristes til at kalde sangkampen en genial social institution, selv om udtrykket virker grinagtigt i en østgrønlandsk sammenhæng. Gennem sangkampen fik eskimonerne udløsning for, hvad de måtte gemme på af nag, misundelse, had. Tilmed skete det ofte, at trommestriden bandt modstanderne sammen i venskab. De blev uundværlige for hinanden. År efter år mødtes de i ny sangkampe, således som Kunak og Maratse gjorde det. Og da Kunaks vinterboplads lå fjernt fra Maratses, flyttede han til et sted i den andens nærhed, således at de to lettere og hyppigere kunne mødes ved mørketidens sangfester.

Mange årtier er gået, siden den sidste sangkamp blev udkæmpet i Angmagssalik-distriktet. Sangkampene er blevet erstattet med forvisninger og bøder. Og den dag kommer vel, da den første fængselsbygning skal rejses i Østgrønland.

Trommesangene udgør den centrale del af den østgrønlandske musik. Strengt taget er det kun disse, der er en mand værdige. I gamle dage blev de sunget ikke alene ved sangfesterne, men også under kajakfarter og som varselssignaler ved fangst af store dyr: hvalros, klapyds, isbjørn.

Men kvinderne har andre sange. Vandrer man rundt på et af de mindre udsteder, vil man endnu i dag have gode muligheder for at møde en kvinde, der vugger barnet i rygposen, alt imens hun nynner en melodi på kun to toner. Og hver gang, man hører en sådan nynnen, vil det være den samme melodi, man hører. Enkelte steder – som navnlig i Kulusuk på Kap Dan-øen – synger mødre og bedstemødre imidlertid også kæleviser til børnene. En sådan kælewise kan være et helt lille skuespil, hvis indhold ikke nødvendigvis har noget med børn eller børneforestillinger at skaffe. Med visionær mimik og uefterlignelig stemmeføring halvt reciteres, halvt synges en eller flere strofer, der gerne omhandler en begivenhed som i særlig grad optager den syngende. Men somme tider er strofen dadaistisk poesi. I Kulusuk er det inden for visse familier stadig tradition, at hvert nyttilkomment barn har krav på en kælewise. Der fortælles om børn, der følte sig mindreværdige eller dog tilsidesatte, fordi de havde vokset sig store uden at få tilegnet en kælewise.

Kælevisen er det sidste levende element i eskimoisk sang. I løbet af de sidste fyrretyve år er der vel digtet to eller tre nye trommesange. Kæleviser er derimod i Kulusuk – men også i Tiniteqilâq og Isortôq – fremkommet til forherligelse af mangen familieforøgelse.

Kvinderne synger også, hvad man måske kan kalde „sludrevise“. En sludrevise er af humoristisk tilsnit og består – som kælevisen – blot af en strofe eller to. Det hænder, at ordene er uden nogen tilsynelukkende mening, hvilket vil sige, at de er så gamle, at sangersken selv er uvidende om deres betydning. Somme tider kan man dog følge med uden vanskeligheder. Det gælder for eksempel visen om den forargede kone, der i afsky forlod vinterhuset, da den erotiske lampeslukningsleg tog sin begyndelse. Hun krøb ud gennem husgangen, satte sig i den kolde sne og var nær ved at fryse ihjel. Og – som visen konkluderer – „det havde hun rigtig godt af“.

Det kan være oplysende at anbringe et folks sange i dets eget lydunivers. Og i det eskimoiske lydunivers indtager det silende vand og de væltende isbjerges bragen en fremtrædende plads. Fuglenes fløjten og skrigen er nok så sjælden. For ganske vist ser man forskellige mågearter, tejst, edderfugl, terne, rype, islom, ravn og endnu andre fugle. Men fuglene er få i tal. Hundenes hylen må derimod henregnes til dagliglivets vanlige musikalske glæder. Et flerstenmigt orgelpunkt af halvtreds hundes hylen til en solistisk begavet hunds akrobatiske vokaliser skaber et indtryk af de uforglemmelige.

Trommesangene indgår naturligt i denne lydverden, men gør det i fuld selvstændighed. Trommesangene er subtile melodiske former, men de har aldrig fjernet sig langt fra kilden: det spontane følelsesudbrud. Sorg og glæde. Sjælen, der ånder ud i sang.

En ung dansker, der var ny i Østgrønland, passerede på en sommerfangstplads en dag et telt, fra hvis indre han hørte en eskimo ganske sagte nynne en trommesang. Han forbandede de våde klipper, der havde tvunget ham til at efterlade båndoptageren nede i båden. Han listede dog hen til teltåbningen for til bunds at nyde den usædvanlige sangpræstation. Og da røbede en pludselig skælven i stemmen, at hvad han et øjeblik havde antaget for trommesangsnynnen i virkeligheden var en lille drengs stille gråd.

*

Når man i dag ser og hører en eskimo synge folkets gamle sange, bliver man slået af intensiteten i foredraget og af den fuldkomne koncentration, der helliges visen med dens bøjelige rytme og bølgende melodi. Ofte sidder han foran én med let løftet hoved og med lukkede øjne, hensunket i meditation; da synger han måske en af de mærkelige sange, der oprindeligt tilhørte angâkok'ens hjælpeånder. Til andre tider spiller sangerens ansigt i en mimik, blomstrer hans krop i gestus af en så selvfølgelig

Sermiligâq er den nordligste boplads i Angmagssalik-distriktet. Her lever den store Maratses efterkommere. Den stolteste slægt man møder på Østgrønland.

plastik, som var han en gudbenådet skuespiller; sangkampviserne giver ham anledning hertil, og kvindernes kælesange og vuggeviser bliver veritable komedier.

Man opdager endnu et: Man opdager, at det er muligt at sætte sig hen til en eskimo og sige: „Syng!“, og han synger, at sige „Fortæl!“, og han fortæller. Med forbløffende evne til at lade sig fylde af øjeblikket med dets behov og krav bliver hans sjæl næsten uden overgang identisk med sangens eller fortællingens virkelighed.

Er man først blevet opmærksom på den intensitet og koncentration, der karakteriserer østgrønlandernes sang og fortællekunst, er man samtidig blevet opmærksom på en af dette nu uddøende naturfolks hemmeligheder: i alt, hvad disse mennesker fortalte eller foretog sig, levede de med hele deres sjæl. For at leve vil sige, at man ikke blot med legeme og navn, men også med sin sjæl går ind for den handling, man har valgt at påtage sig. Eskimoen kendte ikke begrebet livsangst.

Man plejer at fremhæve, at de østgrønlandske eskimoers tilværelse var risikofyldt og opslidende. Dette er sandt. Normalt forekom ganske vist fangstdyr i tilstrækkelig mængde – stundom endog i overflod – og det synes først at have været hen mod

slutningen af det nittende århundrede, at europæisk rovdrift på hvaler og sæler i de nordlige farvande fik hyppigere sulteperioder til følge. Men fangsten krævede en sikker hånd, et vågent øje og en snarrådig hjerne. Det er jo ikke alle havets og isens dyr, der godvilligt lader sig dræbe. Klapmyds-sælen og hvalrossen viger ingenlunde tilbage for at angribe en kajak, og mangen en tragisk beretning kan gives om menneskets kamp med isbjørnen. Vejret er heller ikke til at lide på. Storme kan uden varsel fare frem fra fjelddalene eller fra de nordlige kyster, og da kræves akrobatiske færdigheder af den, der er søgt ud i storisen langt fra fangst- eller boplads.

Kampen om føden kunne være hård, men den var til gengæld en personlig strid med land, hav og dyr. Af en mand krævedes hans fulde indsats. Ingen motor hjalp båden til at pløje gennem bølgerne, intet ildvåben aflastede den kastende arm. Jagten på dyrene blev således ikke blot et arbejde, men også, hvad vi ville kalde en kunst. Eskimoen kendte landet og havet, som han var fortrolig med dyrenes milieu og livsvaner. Derfor vidste han, at han med sin kajak kunne liste ind i kølvandet efter trækende hvaler og derefter uden vanskelighed lade sig bære hen over dem. Roligt kunne han udsøge sig det vægtigste blandt de sorgløst svømmende dyr, og – idet han gled det forbi – give dødsstødet med harpunen.

Det kan vist ikke undre, at det samfund, de østgrønlandske eskimoer byggede op, blev et frimandssamfund. Som knap noget sted uden for de arktiske egne var man jo afhængig af den enkeltes evne og vilje. Klasseskel eksisterede ikke. Høvdungebegrebet var ukendt – ingen havde andet end sin personlighed eller fangerevne at lide på, hvis prestigen skulle måles op. End ikke åndemanerne udgjorde en kaste for sig. Åndemaning fordrede kraft til åndeligt at dominere andre, og denne evne måtte lærlingen demonstrere offentligt, før hans magiske talent kunne vinde anerkendelse. Men en praktiserende åndemaner måtte i øvrigt leve sit liv som enhver anden, gå på fangst, føre sangkampe.

Eskimoen var en fri mand, der kunne leve sig ud i, hvad han gjorde og sagde. Men dette havde naturligvis til forudsætning, at han stræbte på slægtens vegne. Og tillige, at hans udbytte ofte blev alles udbytte. En mand af ære ville lade alle bopladsfæller nyde part af sin fangst. Endnu den dag i dag bortgiver fangeren gerne de fineste kødstykker fra den hjembragte sæl.

Eskimoen levede i den sansede verden. Hans kunnen var praktisk, hans viden angik konkrete, rørlige ting. Nok gouterede han eventyret – nomadelysten lå altid på spring for at komme frem i lyset. Eventyret kunne imidlertid kun yderst sjældent blive et stød ud i det blå, det måtte baseres på egne eller fælles erfaringer. Koncentrationen og intensiteten i eskimoens oplevelse måtte uvægerligt medføre nysgerrighed og respekt for alt, hvad naturen bød på af levende og ulevende. Alt vidste han at drage nytte af; træet og bambus'en, der flød ind fra fjerne lande eller fjerne skibe;

*Denne hytte repræsenterer en forunderlig blanding af gammelt og nyt.
Den skal selvfølgelig ikke bedømmes ud fra danske forestillinger om, hvorledes et hus rettelig bør se ud.
Den ideale bolig er ikke den samme for en mand i Bechuanaland, en dansker og en østgrønlænder.*

jernplader og jernsøm fik funktioner at varetage lige så vel som sælens tran og den hengemte menneskeurin.

Bundetheden til det konkrete, håndgribelige leder direkte over i en oplevelsesart, der har billedet eller anekdoten til centrum. Og når eskimoen ville anskueliggøre en sandhed, gjorde han det da også ved billedets hjælp. Somme tider kunne det udfolde sig i timelange fortællinger om forfædrenes gøren og laden. Men i øvrigt ligger det nær at hævde, at billedet var latent til stede i alt, hvad eskimoen talte og gjorde. Det er karakteristisk, at sproget er til det yderste fattigt på abstrakte termer, og at ordbil lederne ligger betydeligt nærmere overfladen, end tilfældet er i danskens „tiltrækkende“ eller „betagende“, hvor billedet nok er til stede, men visse lig ikke trænger sig på. Selv navnene, folk bærer, får præg af eskimoens lystige realisme. Således var der en krumbøjjet person, der hed „Han, som går med næsen i jorden“, en smuk kvinde blev kaldt „Den omhyggeligt slikkede“, og en Tagore-lignende fanger med en på disse kanter helt usædvanlig skægvækst lød navnet „Sikke en fyr“.

Billedet fylder østgrønlanderens univers, ligesom abstraktionen, formelen fylder vort.

Er billedoplevelse, billedtænkning ikke repræsentativ for et underudviklet, barnligt stade i menneskehedens åndelige udviklingshistorie? Ja, lad os finde et eksempel, der kan belyse dette interessante problem. Lad os tænke på byen Alexandria.

Hvis man bad en god europæer, altså en såkaldt rationalist, beskrive byen Alexandria for os, ville han antagelig give os byens nøjagtige geografiske position samt tallet på dens indbyggere – både totaltallet og dets fordeling på køn, national afstamning, religion og erhverv. Videre ville han måske forelægge os en plan over gadenet og levere nogle årstal fra byens historie. Vi ville kort sagt modtage et væld af oplysninger af den art, som en Guide Bleu excellerer i. Nemlig fakta. Lod man derimod den samme anmodning rette til en kunstner som Lawrence Durrell, ville man modtage Alexandria anskueliggjort i et billede, Alexandria levendegjort i en fortælling.

Det ejendommelige ved to sådanne beskrivelser af den nedreægyptiske stad synes mig at være, at man ikke kan spille dem ud mod hinanden ved at hævde, at den ene er rigtigere end den anden. De kan begge være aldeles rigtige og rammende, men de hører hjemme i hvert sit plan. Videnskaben står her over for myten. Eller med andre ord: Respekten for abstraktionerne står over for respekten for det sanseligt konkrete.

Myte og abstrakt tænkning har levet side om side en god del af Europas historie igennem. Modsætningen er fundamental. Den kan spores tilbage til Bibelens opdeling af folk i syndere og farisæere (eller retfærdige) og kan uden vanskelighed føres op til det unge nittende århundredes modstilling af kunstnere og filistre. Men i det moderne Europa hersker abstraktionens mennesker næsten enerådigt. Da middelalderen ebbede ud, havde de allerede vundet overtaget, og efterhånden er det vel kun enkelte kunstnere, håndværkere, bønder, der har formået at bevare billedopfattelsen af livet. Vor livsoplevelse svarer til rationalistens oplevelse af Alexandria, og det er i sidste ende den, vi kan takke for automobilen og maskingeværet, flyvemaskinen og brintbomben, telefonsapparatet og sputnikken.

Vi forstår da, at østgrønlandernes livsform ikke var underudviklet, endsige barnagtig. Og vi forstår, at nutidens begivenhed på Øst-Grønland kort fortalt er denne: Et kunstnerfolk omdannes til et filisterfolk. Og hvem skulle af den grund vove at kaste sten på os? Vi gør jo intet som helst, som kineserne ikke gør mod tibetanerne, russerne mod Kazakhstans nomader, amerikanerne mod Alaskas eskimoer.

Den eskimoiske oplevelse af verden kan da ikke modsiges af vor videnskab. Ingen astronom kan nedgøre fortællingen om Solen og Månen.

Solen og Månen er søskende. Engang fik månemanden lyst til sin søster Solen, og de begik blodskam. I rædsel over det skete flygtede Solen. Men Månen optog for-

følgelsen. Og som enhver uhildet iagttager vil kunne bevidne, fortsætter Månen stadig – og tilsyneladende utrætteligt – sin jagt på den knibske søster.

Digt? Ja, naturligvis. Men også Jesu lignelser er digte. Og den for de lattermilde eskimoer væsentlige sandhed om Solens og Månens opførsel kan kun udtrykkes gennem digtets billede. Dette billede grunder sig direkte på den sanselige virkelighed, og er således ikke et tilfældigt påhit, en æstetisk krussedulle.

Digtet grunder sig på virkeligheden, og det er derfor virkelighed. Ganske som naturlove og naturkræfter, fremskridt og reaktion, hierakiet af højerestående og underudviklet folk er virkelighed for os. Eskimoen lever i en forunderlig og spændende verden, men en verden, der er ham personligt vedkommende.

Månemanden hersker over himlens fugle, ganske som havets moder hersker over hvalerne, hvalrosserne, sælerne og fiskene. Og generationers erfaringer har lært eskimoen, at han efter døden vil blive henvist til en af disse to verdener. Kommer han til Månen, vil han kunne fordrive tiden med fuglejagt, men selv om han aldrig vil have noget imod at jage måger eller ugler, er det dog fangsten af havets dyr, der ene er i stand til at holde entusiasmen ved lige. Meget vil han derfor være villig til at gøre for at opnå en tilværelse hos havets moder. Visse eskimoer ved, at den, der lider en voldsom død, er sikker på fortsat eksistens i det undersøiske rige. Derfor hændte det, at gamle eskimoer begik selvmord, når fangerevnen svigtede dem.

Verden rummer mange åndevæsener. Nogle af dem fortæller eskimoen sjældent eller aldrig om: det er de gode ånder. For, som han siger: „De gode ånder gør jo godt, fordi det er deres natur at gøre godt. Så dem behøver man ikke at bekymre sig om!“ De onde ånder gør man derimod klogt i at holde et vågent øje med, og ved bekæmpelsen af dem kan det være nyttigt for én at støtte sig til en fælde, der er trolddomskyndig eller måske ligefrem udlært åndemaner.

Ingen fødtes til at være åndemaner eller angákok. Åndemaner blev man, fordi man mente sig kaldet til at være det, og forud for praktisering gik en læretid. Allerefterst måtte man skaffe sig en hjælpeånd og derigennem modtage indvielsen til sin gerning. Den unge vandrede da ene ud i naturen og anbragte sig foran en af de vældige sten, der århundreder igennem har set novicerne nå gennembrudsoplevelsen. Med en håndstor sten slider den unge i cirkelbevægelser på den vældige. I timevis, måske dagevis bliver han ved. Og besidder han virkelig angákok'ens geni, vil det før eller siden ske, at han henrykkes og for sig ser den ånd, der i hans fremtidige virke skal tjene ham som hjælper. Måske ser han den i et dyrs eller en fugls skikkelse, men hyppigt ser han den i form af en menneskedværg.

Når den efterfølgende læretid hos en kyndig angákok er omme, træder novicen frem for offentligheden, idet han med ekstatisk galskab demonstrerer sine forbindelser med åndernes verden.

Åndemaneren måtte tage sig af sine fællers velfærd. Han var, hvad vi ville kalde læge. Men hvor den europæiske læge i første række er interesseret i at reparere på kroppen, var åndemaneren indstillet på at helbrede – eventuelt genfinde – den syges sjæl. Åndemaning var et af de midler, angákok'en rådede over, når han ønskede at opdage, hvilke farer der truede samfundet eller dets enkelte medlemmer – også om en ond ånd skulle have ranet et sygt menneskes sjæl.

Åndemaningen foregik i en tørvehytte for slukkede tranlamper. Kanske, at Månen skinnede ned på trommen, der lå for sig på gulvet, men angákok'en selv sad i mørke og med bagbundne hænder foran dørens forhængsskind. De tilstedeværende opildnede deres åndemaner med de gammelkendte tilråb. Og snart blafrede forhængsskindet, og trommen dansede på gulvet. Åndemaneren kom i ekstase, hans sjæl begav sig ud på åndeflugt. Tilbage ligger kun hans legemlige hylster. For at tage vare på dette dukker hjælpeånden op, og under hele åndeflugten opholder den sig ved det forladte legeme. Dér synger den sange, der ofte – selv gentaget i dag, efter at årtier er forløbet – må virke mærkelige, fordi de bygger på intervaller, som får det til at risle koldt ned ad ryggen på tilhøreren.

Åndemaningen var – på linie med sangkampen – et middel til at skaffe sindsligevægt og lykketro. Mærkeligt er det således ikke, at normalt kun den, der var en stor angákok eller en stor sangkæmper (måske begge dele), kunne regne med længelevende eftermæle.

Det synes uundgåeligt, at østeskimøerne nu omskabes til grønlandske danskere. Men vi har ikke lov at hævde, at vi derved hæver eskimoen til et højere udviklingsniveau. Vi er et købmandsfolk, hvis symbol er formelen; de er et kunstnerfolk, hvis symbol er billedet. Vi har ikke lov at hævde, at vi gør godt ved at bedre levestandard og øge livsalderen. Selv mener vi ganske vist herved at tale om fundamentale og indiskutable goder i tilværelsen. Men i samme øjeblik glemmer vi, at så godt som alle digtere, vismænd og religionsstiftere, vi ærer med munden, ganske som østgrønlanderne har fortalt os, at mennesket er skabt til personlig strid med naturens kræfter, ikke til en komfortabel alumnetilværelse, og at det nok er ønskværdigt at nå en høj alder, men dog endnu ønskværdigere at leve med hele sin sjæl. Og har vi endelig lov at lykønske os til, at vi åbner eskimøerne døren til den hele, vide verden og således gør en ende på årtusinders relative afsondrethed?

For hvad bårer det et menneske, at han vandt den hele verden, om det tog skade på sin sjæl?